

Сліпецький В.П. Особливості соціально-педагогічної адаптації та виховання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного простору школи / В.П. Сліпецький // Система надання освіти дітям з особливими освітніми потребами в умовах сучасного закладу : Збірник за матеріалами VIII Всеукр. науково-практичної конференції з міжнародною участю (09 грудня 2020 року). – Лисичанськ : ВП «Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка» – Лисичанськ : ФОП Єгорова О. Є. – 2020. – С.202-205.

**Анотація.** Проблема адаптації дітей із особливими потребами до різних видів соціально-значущої діяльності - одна з найактуальніших. Важливого значення набувають наразі дослідження, пов'язані з адаптацією особистості до навчальної діяльності у школі, адже це найбільш складний період життєдіяльності особистості. Сьогодні світовою тенденцією сучасності є прагнення до деінституціалізації та соціальної адаптації осіб з особливими освітніми потребами. У нашому суспільстві формується нова культурна й освітня норма – повага до осіб з особливостями психофізичного розвитку.

**Ключові слова.** Адаптація, особливі потреби, інклюзивний простір.

**Сліпецький Володимир Петрович**

Відокремлений підрозділ «Лисичанський педагогічний коледж  
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка», Україна,  
м.Лисичанськ

## **ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ПРОСТОРУ ШКОЛИ**

**Актуальність.** Проблема адаптації дітей із особливими потребами до різних видів соціально-значущої діяльності - одна з найактуальніших. Важливого значення набувають наразі дослідження, пов'язані з адаптацією особистості до навчальної діяльності у школі, адже це найбільш складний період життєдіяльності особистості. Сьогодні світовою тенденцією сучасності

є прагнення до деінституціалізації та соціальної адаптації осіб з особливими освітніми потребами. У нашому суспільстві формується нова культурна й освітня норма – повага до осіб з особливостями психофізичного розвитку.

**Мета статті** полягає у вивченні особливостей соціальної та педагогічної адаптації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі школи.

**Результати досліджень.** Українське суспільство усвідомило необхідність визнання та ствердження права осіб з особливими освітніми потребами на повноцінну участь у суспільному житті, а також створення якісних умов для реалізації цього права.

На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти України зростає роль теоретичного пошуку та досліджень емпіричного досвіду організації соціально-педагогічної адаптації дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітній простір.

В Україні законодавчо схвалено вживання терміну «особа з особливими освітніми потребами». Його використовують щодо осіб, які потребують додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення права на освіту, сприяння розвитку особистості, поліпшення стану здоров'я та якості життя, підвищення рівня участі у житті громади[1].

Відтепер українські діти з особливими освітніми потребами мають повне право здобувати освіту в усіх навчальних закладах, зокрема й безоплатно в державних та комунальних, незалежно від «встановлення інвалідності». Також для цих дітей передбачено можливість запровадження дистанційної та індивідуальної форм навчання, отримання психолого-педагогічної та корекційно-розвиткової допомоги, створення інклюзивних та спеціальних груп (класів) у загальноосвітніх навчальних закладах та «прилаштування» загальноосвітніх шкіл і класів під їхні потреби – тобто здійснення відповідних архітектурних перепланувань, наймання додаткових працівників (корекційних педагогів, тьюторів, психологів), адаптація навчальних планів і програм,

методів та форми навчання, використання ресурсів спеціальної освіти, партнерство з громадою тощо [3].

У численних психологічних дослідженнях наголошується на необхідності враховувати специфіку саме шкільної адаптації дітей із певними вадами. Так, попередні дослідження стверджують, що ігнорування проблем адаптації осіб, що мають деякі порушення, зумовлює труднощі їх подальшого життя та спілкування. Більшість таких молодих людей не в змозі в майбутньому обрати собі професію до вподоби, визначитись у життєвому просторі, для деяких з них проблемним є встановлення контакту з іншими тощо.

Провідні фахівці А.А. Колупаєва, М.П. Нізова підкреслюють, наприклад, що відхилення від норми здоров'я можуть зумовлювати серйозні адаптаційні проблеми в житті. Діти з наявними фізичними вадами (наприклад, інваліди з різним анамнезом, заїки) особливо легко травмуються. Некоректне поводження і ними призводить до глибокої життєвої трагедії.

Маленькі діти переживають свої недоліки епізодично, але в процесі дорослішання переживання набувають інших якостей, стають нестерпними, іноді навіть доходять думок про суїцид [5].

В.С. Мухіна акцентує увагу на "факторі місця", тобто школи, в якій має адаптуватися дитина з вадами здоров'я. Цей фактор посилює проблеми всієї пізнавальної діяльності дітей і позначається на шкільній успішності, специфіці їх міжособистісного спілкування. Поступово такі учні починають уникати спілкування, особливо з незнайомими для них людьми, відбувається певний невротичний розвиток особистості. Адаптація до школи в цих школярів відбувається зі значними ускладненнями, оскільки мовлення (важлива психічна функція) справляє провідний вплив на формування особистості, її мислення, відіграє вирішальну роль у регуляції поведінки та діяльності дітей на етапі адаптації [7].

Розглядаючи питання інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, необхідно вести мову про формування соціальної зрілості

й розвиток особистості за допомогою включення її в різні види соціальних відносин у спілкуванні, грі, у навчальній і суспільно корисній діяльності.

У зв'язку з цим зростає роль соціального виховання дітей з особливими освітніми потребами як одна з найважливіших сторін процесу становлення особистості, формування ціннісних орієнтацій, жити згідно з принципами, нормами і правилами соціального середовища (в нашому випадку – школи) [8].

Освітній процес дитини з особливими освітніми потребами набуває конкретики тільки тоді, коли навколо неї гуртуються фахівці, які разом з батьками створюють міждисциплінарну, полісуб'єктну команду психолого-педагогічного супроводу і розпочинають колегіальну роботу в напрямі продумування та реалізації компетентного освітнього маршруту для цієї дитини. Зрозуміло, що «під впливом інклюзивних процесів в освіті освітній простір має змінюватися, підлаштовуючись під потреби дітей та молоді з інвалідністю» [4].

Перевагою інклюзивних процесів (за А. Колупаєвою) в освіті дітей з особливими потребами є:

1. стимулюючий вплив більш здібних однолітків;
2. можливість повного ознайомлення із життям;
3. розвиток навичок спілкування та нестандартного мислення;
4. можливість прояву гуманності, співчуття, милосердя, терпимості у реальних життєвих ситуаціях [5].

Освітньо-педагогічна інтеграція передбачає оволодіння дитиною з особливими освітніми потребами освітнім стандартом у ті ж самі або наближені строки, за якими навчаються здорові діти. Такий вид інтеграції дозволяє дитині розвиватися в єдиному освітньому просторі. Проте, варто наголосити, що освітня інтеграція ще не гарантує успішного включення в соціум, оскільки може бути реалізована різними формами, зокрема індивідуальною формою навчання.

Дитина, яка закінчила школу індивідуально, навіть на «відмінно», відрізняється повною неспроможністю пристосуватися в колективі – як для професійного навчання, так і для роботи, і, по-суті, інвалідизується.

Вплив соціально-виховуючого мікросередовища на дітей з особливими освітніми потребами повинен здійснюватися за допомогою використання традиційного механізму (нормативні знання, що отримуються в сім'ї та найближчому оточенні), інституціонального (норми та правила соціальної поведінки в умовах певного соціального інституту) і рефлексії (усвідомлення суб'єктивної належності до соціальної групи), які будуть забезпечувати організацію процесу соціального виховання, що базується на пізнанні оточуючого світу та своєї ролі в суспільстві [2].

Часто діти з особливими освітніми потребами відчувають труднощі в навчанні, зазнають підвищеного ризику соціальної дезадаптації. У зв'язку з цим процес соціального виховання таких дітей безпосередньо пов'язаний з природним (без тиску і нав'язування) введенням різноманітних орієнтирів у систему ставлення як до себе, так і до інших учнів. При цьому особистості не просто пред'являються певні цінності, але створюються умови для сумісного відкриття (розуміння і переживання) їх, що є найважливішою передумовою інтеріоризації.

В сучасних умовах навчання і виховання в умовах інклюзивного навчання повинно бути спрямоване, перш за все, на формування таких особистісних якостей, як: адекватне сприйняття дійсності, конструктивне і поважне ставлення до навколишньої природної та соціальної сфери, духовно-гуманістичне удосконалення, творча соціально-значуща діяльність, почуття гідності, відповідальності, патріотизму і обов'язку, висока етична культура тощо. Власне тому необхідним є створення чіткої дієвої системи соціальної й педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання [3].

Для успішної реалізації окреслених завдань необхідно:

- визначити можливості виховного потенціалу соціокультурного середовища школи, розкрити механізми його впливу на процес формування та розвитку особистості школяра в сучасних умовах;

- використовувати виховний потенціал соціокультурного середовища під час організації навчально-виховного процесу в школі;
- організувати взаємодію школи і соціокультурного середовища на основі моделі, що враховує взаємозв'язок школяра з мікросоціумом;
- залучати учнів до пізнавальної діяльності, щодо освоєння соціокультурних цінностей: від цінностей свого краю, регіону до загальнонаціональних, та загальнолюдських цінностей;
- створення організаційно-педагогічних умов, що забезпечуватимуть реалізацію взаємодії школи, сім'ї і соціокультурного середовища в процесі виховання та формування учнів [6].

**Висновки.** Отже, включення дитини з особливими освітніми потребами в соціальне середовище – основне завдання соціально-педагогічної роботи. Ключовими аспектами процесу соціального виховання в умовах інклюзивного навчання є формування взаємодії вчителів, соціального педагога та психолога у наданні необхідної спеціальної педагогічної допомоги, партнерські взаємовідносини між вчителями і батьками, що сприяють соціалізації особистості. У світлі вище зазначеного, зростає стурбованість вітчизняної освіти необхідністю впровадження інклюзивної форми освіти, що робить актуальними питання становлення й розвитку інклюзивного навчання в державі.

#### **Список використаних джерел**

1. Актуальні проблеми спеціальної психології та педагогіки: [зб. наук. праць/ наук. ред. Вишемирський В.С. та ін.].– Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2005. – 202 с.
2. Вернер Д. Реабілітація дітей-инвалідов / Вернер Д. - М., 1995. - 287 с.
3. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017. – № 30.

4. Інтеграція дітей з освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі / Т. Ілляшенко // Психолог, 2009. - №10. - с.14-18.
5. Колупаєва А. Організаційно-педагогічні умови інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір / А. Колупаєва // Дефектологія. – 2003. – № 4. – С. 10-12.
6. Кривошлик Ю. Сучасні методи фізичної реабілітації дітей хворих на церебральний параліч. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2013. № 2. с 157-160
7. Мухина В.С. Учебник для студентов пед. институтов. / Под ред. Л. А. Венгера. - 2-е изд., перераб. и доп. - М. : Просвещение, 1985. - 272 с.
8. Червінська І. Роль школи як сучасного соціокультурного центру у формуванні підростаючої особистості / Інна Червінська // Гірська школа Українських Карпат. – 2015.– № 12-13 –С. 172 – 176.